

... all conspire to mix up, as a Church, with the general interests of universal Christendom, more than we have been for ages past; and, in spite of our insular seclusion ... we find ourselves forced into the midst of whatsoever is warm, and generous, and energetic, in the evangelical brotherhood of all nations.⁷¹

Een sentiment als dit droeg bij tot de hartelijke ontvangst die de Nederlandse Réveilbroeders in Schotland ten deel viel. In de 'Free Church', en tot op zekere hoogte ook in de kring van de 'United Presbyterian Church' had de 'revival' kerkelijk-institutionele gestalte aangenomen. Allerlei vormen van geestelijke arbeid werden onder de vleugels van de kerk gebracht. Burleigh spreekt in dit verband van een 'churchly reaction' op een 'evangelism' dat zich buiten de kerkelijke kaders ontwikkelde.⁷² Vandaar, dat op de 'General Assembly' van de 'Free Church' meer buitenlandse kerken dan organisaties vertegenwoordigd waren. Er waren contacten met de vrije kerken in Frankrijk, Genève, Vaud, later ook met de Waldenzen. In Nederland had men echter, afgezien van het fragiele en kortstondige bruggehoofd van het Schotse Seminarie en van de persoon en het werk van Schwartz, geen institutioneel contactadres. Misschien verklaart dit althans voor een deel het incidentele karakter van de contacten. De 'Evangelical Alliance' zorgde wat dit betreft voor compensatie. En al was voor een intensief contact het water van de Noordzee nog te diep, toch was er wederzijds begrip, wederkerige sympathie, en aan Nederlandse zijde het verlangen dat iets van wat zich in Schotland manifesteerde ook in Nederland verwerkelijk zou worden. De Schotse situatie, waarin kerk en 'revival' zo nauw met elkaar samengingen, had (soms in geïdealiseerde vorm) voor verschillende leiders van het Nederlandse Réveil, zij het op uiteenlopende wijze, een voorbeeldfunctie.

71. *Acts of the General Assembly of the Free Church 1845*, Edinburgh, 1845, 127.

72. Burleigh, 312.